

УДК 375.5.015 : 778

Н. В. Щурова

**СТАН ФІЗИЧНОГО ЗДОРОВ'Я СУЧАСНИХ ШКОЛЯРІВ –
ПРОБЛЕМА ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ЗАГАЛЬНООСВІТНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

Важливим стратегічним напрямом 11-річної загальної середньої школи є вирішення проблем комплексної реалізації оздоровчої функції шкільної освіти, забезпечення фізичного й духовного здоров'я учнів. До нових соціальних функцій освіти слід віднести й соціально-терапевтичну, що покликана значно підвищити рівень готовності особистості випускника до успішної життєдіяльності в складних умовах соціального середовища, попередження нервово-психічних і соматичних захворювань та виникнення залежностей від психотропних речовин через оздоровлення психіки людини в цілому, розвиток її особистісних якостей, які потрібні для гармонізації соціальних зв'язків і збереження здоров'я. У наш час учень повинен мати можливість пізнати себе, особливості людського організму, основні засоби здорового способу життя, запобігання різним захворюванням, шкідливим звичкам; уміти керувати своїм здоров'ям, що дасть йому шлях до повноцінного життя. Сьогодні дуже важливо під час навчання в школі навчити самому піклуватися про власне здоров'я, сформуванню установки на підтримку власного здоров'я без застосування медикаментозних засобів.

Тому головними напрямками фізкультурно-оздоровчої діяльності визначені забезпечення та розвиток фізичного і морального здоров'я, комплексного підходу до формування розумових і фізичних якостей особистості, вдосконалення фізичної та психологічної підготовки до активного життя і професійної діяльності на принципах індивідуального підходу, пріоритету оздоровчої спрямованості, систематичності цього процесу тощо [1, с. 86-87]. Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів відокремлюють уміння: самостійно діяти відповідно до вимог здорового способу життя; виконувати комплекси вправ і процедур, спрямованих на збереження і зміцнення здоров'я; організувати навчання і відпочинок, дотримуватися правил харчування. Наступними визначені такі уміння: самостійно доглядати за тілом відповідно статі, застосовувати найпростіші прийоми самоконтролю під час занять фізичними вправами, використовувати засоби загартовування [2, с. 146-147].

Сучасний етап вивчення проблеми привертає увагу вчених і педагогів-практиків. Сучасні концепції фізичної активності людини розроблені і науково обґрунтовані Бальсевич В., Лубишевою Л., Комковим О., процес взаємодії фізичного та естетичного виховання розглядає Т. Ротерс, аспекти професійного зросту вчителя фізичного

виховання аналізують В. Сіткар, Б. Мельнікович. Педагогічний контроль за розвитком рухових здібностей школярів вивчався в низці масштабних досліджень, серед яких виділяємо дослідження Т. Круцевич, Л. Сергієнка та ін.

Мета роботи – розкрити важливість фізкультурно-оздоровчої діяльності загальноосвітніх навчальних закладів і приділити увагу профільній освіті в області фізичної культури, яка сприяє збереженню здоров'я та дає можливість учням зрозуміти закономірності розвитку і зміцнення власного тіла засобами фізичного виховання.

За роки навчання в освітніх установах спостерігається прогресуюче погіршення стану здоров'я учнів: 70% функціональних розладів переходять в стійку хронічну патологію. До закінчення школи у 4-5 разів зростає захворюваність органів зору та опорно-рухового апарату, в 3 рази – органів травлення, в 2 рази – число нервово-психічних розладів. Особливо слід відзначити збільшення в 5 разів числа дітей із захворюваннями ендокринної системи і в 2 рази – із захворюванням на туберкульоз. До закінчення школи 80% дівчат мають хронічні захворювання, які згодом можуть вплинути на їх репродуктивний потенціал (перебіг вагітності, пологи, здоров'я новонароджених). Проведені нами поглиблені дослідження свідчать, що реально стан здоров'я дітей гірше, ніж це реєструють шкільні документи. Причому, чим старше дитина, тим менш достовірні відомості шкільної медичної документації. Найбільш значний приріст порушень стану здоров'я відзначений у найбільш критичні періоди дитинства: у молодших школярів – в 7, 10 років і у підлітків у період від 12 до 17 років. При цьому вважається, що негативний вплив внутрішньо шкільного середовища і, перш за все, перевантажень в початковій школі становить 12%, а в старшій – 21%. Багато дослідників відзначають чітку залежність числа і характеру порушень в стані здоров'я школярів від обсягу та інтенсивності навчальних навантажень. Так, вивчення стану здоров'я старшокласників, що навчаються в ліцеях і гімназіях, показало, що в порівнянні з учнями звичайних шкіл ці діти мали гірші показники здоров'я. Погіршення здоров'я учнів шкіл з підвищеною навчальним навантаженням в динаміці шкільного навчання відбувалося більш швидкими темпами, ніж в класичній школі. Все це дозволяє зробити висновок, що інтенсифікація навчання, не підкріплена системою оздоровчих заходів, призводить до значно більш вираженим змінам у стані здоров'я дітей. Показано, що серед чинників, що формують здоров'я, частка впливу так званих «факторів», у тому числі педагогічних, становить 20%, тоді як вплив медичного забезпечення оцінюється лише в 10-15%. Недотримання шкільних санітарно-гігієнічних норм і рекомендацій, надмірне навчальне навантаження, порушення режиму дня, стресова тактика авторитарної педагогіки, невідповідність навчальних програм і методик віковим і функціональним можливостям учнів сприяють зростанню порушень у стані здоров'я

школярів. Отже, лише спільними зусиллями медичних працівників і педагогів при зацікавленості батьків можлива мінімізація впливу несприятливих факторів навчання на здоров'я дітей. Особливе місце в цьому оздоровчому процесі відводиться освітній системі, перш за все за рахунок широкого впровадження в діяльність освітніх закладів так званих здоров'язберігаючих технологій. Зокрема, у багатьох освітніх закладах різних регіонів України є досвід використання таких заходів як спеціальна система профілактики порушень постави, зору, додаткова вітамінізація, комплекс фізіотерапевтичних процедур, загартовування та ін. Все ширше в системі харчування дітей шкільного віку використовуються продукти функціонального харчування: збагачені вітамінами і мінералами. Активно розробляються нові інноваційні технології навчання, в основі яких лежить інформаційно-діяльний підхід. У діяльність освітніх закладів впроваджуються сучасні технології розвиваючого естетичного комплексу, що перетворюють освітній процес в вільний і легкий, привабливий і цікавий для учнів, сприяють освоєнню всього спектру видів навчальної діяльності.

У той же час, необхідно відзначити, що в більшості шкіл системний підхід до збереження та зміцнення здоров'я учнів практично відсутній, обмежуючись разовими, короткочасними або вузько спеціалізованими заходами.

Особливого значення набуває пошук ефективних методичних підходів для прищеплення учням інтересу до занять фізичною культурою та впровадження новітніх технологій у систему шкільного фізичного виховання. Визначено, що профільне навчання за спортивним напрямом орієнтує організацію навчального процесу на ознайомлення старшокласників з основними формами професійної діяльності вчителя фізичної культури або тренера з виду спорту, обраного в школі як профільного, спрямовує навчальний процес на оволодіння учнями первинними засобами і формами педагогічної діяльності та підвищення спортивної майстерності в обраному виді фізкультурно-оздоровчої або спортивної діяльності [3].

Спортивний профіль навчання сприяє залученню дітей і підлітків до регулярної фізичної активності в цілях зміцнення їх здоров'я і отримання істотного оздоровчого ефекту від процесу фізичного виховання. Школи мають, принаймні, три очевидні переваги в плануванні фізичної активності учнів, а саме школи відвідують люди в тому віці, коли відбуваються найбільш значні зміни в їх розвитку; стратегія діяльності освітніх установ дозволяє усім школярам здобути базову освіту; організація і зміст фізичного виховання здійснюються головним чином через застосування відповідних освітніх програм і використання системи методів навчання [4, 5].

На жаль, рівень фізичної підготовленості є тимчасовою категорією і відбиває попередній досвід, оскільки дитині не гарантований такий же рівень фізичної підготовленості в дорослому житті, якщо він не

залишатиметься активним. Природно, що користь для здоров'я, пов'язана з фізичною активністю і підготовленістю, істотна тільки тоді, коли підтримуються відповідні рівні активності і підготовленості. Цілеспрямований процес формування і підтримки необхідної фізичної підготовленості учнів – це істотний освітній компонент фізичного виховання. У нашому суспільстві дійсно оцінюється фізична активність протягом усього життя як дуже важливий стиль поведінки для зміцнення здоров'я. Фізично активні люди мають тенденцію бути здоровішими і більш пристосованими до того, щоб насолоджуватися життям якнайповніше, тоді як фізично пасивні люди страждають від різноманітності хвороб. Також для підтримки значущості занять фізичними вправами є той факт, що спортивний профіль навчання – це головний принцип у сфері зміцнення здоров'я старшокласників сучасної школи [5].

Крім того, люди вірять у те, що освіта життєво важлива для підготовки щасливих, здорових і працездатних дорослих. Зміцнення здоров'я і формування активного способу життя через фізичне виховання є прекрасним засобом допомогти учням бути здоровими і працездатними.

У старшій школі завершується диференціація змісту освіти: всі учні займаються тільки обраними видами фізичних вправ. Таким чином, надання учнем свободи вибору виду фізичних вправ, з одного боку, є чинником виникнення і розвитку інтересу до занять фізичною культурою. З іншого боку, систематичні заняття обраними видами фізичних вправ, при існуючих між ними істотними відмінностями, призводять до досягнення однієї і тій же, загальною для старшокласників мети: формуванню фізичної культури особи.

Таким чином, високий рівень функціональних порушень і хронічної патології у школярів, негативна динаміка стану здоров'я в процесі навчання обумовлюють з одного боку високу актуальність наукових досліджень в цій області, з іншого – необхідність вдосконалення роботи освітніх установ в напрямку збереження, зміцнення і формування здоров'я учнів. У вирішенні проблеми стану здоров'я дітей, що навчаються в освітніх установах, необхідний комплексний підхід, що включає зусилля як системи освіти, так і охорони здоров'я.

Список використаної літератури

- 1. Державний стандарт базової і повної середньої освіти // Книга вчителя фізичної культури : Довідково-методичне видання / Упоряд. С. І. Операйло, А. І. Ільченко, В. М. Єрмолова, Л. І. Іванова. – Харків : Торсінг плюс, 2005. – 464 с.**
- 2. Аналітично-статистичний збірник з фізичного виховання та спорту в навчальних закладах України [Автори-упорядники : А. І. Ільченко, В. М. Єрмолова]. – Київ, 2006. – 82 с.**
- 3. Концепція профільного навчання в старшій школі // Інформаційний**

збірник Міністерства освіти і науки України. – 2003. – № 24. – 63 с.
4. Зубалій М. Зміст навчальної діяльності старшокласників зі спортивного профілю / М. Зубалій // Здоров'я та фізична культура. – 2008. – № 3. – С. 18 – 24. **5. Ротерс Т. Т.** Аксіологічний аспект фізичного виховання школярів / Т. Т. Ротерс // Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту школярів та студентів України: матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2008. – С. 129 – 133.

Щурова Н. В. Стан фізичного здоров'я сучасних школярів – проблема фізкультурно-оздоровчої діяльності загальноосвітніх навчальних закладів

У статті основну увагу приділено аналізу стану фізичного здоров'я учнів загальноосвітніх навчальних закладів та шляхів вирішення проблеми збереження і зміцнення здоров'я, становлення активної особистості, у якій буде сформоване сприйняття власного здоров'я як особистісної цінності, пошуку ефективних методичних підходів для прищеплення учням інтересу до занять фізичною культурою та впровадження новітніх технологій у систему шкільного фізичного виховання. Концепція такого підходу базується на спортивному фізичному вихованні учнів сучасної школи.

Ключові слова: здоров'я, фізичне виховання, спортивний профіль.

Щурова Н. В. Состояние физического здоровья современных школьников – проблема физкультурно-оздоровительной деятельности общеобразовательных учебных заведений

В статье основное внимание уделено анализу состояния физического здоровья учащихся общеобразовательных учебных заведений и путей решения проблемы сохранения и укрепления здоровья, становления активной личности, у которой будет сформировано восприятие собственного здоровья как личностной ценности, поиску эффективных методических подходов для привития учащимся интереса к занятиям физической культурой и внедрения новейших технологий в систему школьного физического воспитания. Концепция такого подхода базируется на спортивном воспитании учащихся современной школы.

Ключевые слова: здоровье, физическое воспитание, спортивный профиль.

Shchurova N. V. Medical condition of Modern Students as a Problem of Sports and Recreational Activities of Secondary Schools

The article focuses on the analysis of the physical health of secondary schools students and addresses to the problem of health protection and strengthening, which will be formed with perception of their own health as a personal value. The concept of this approach is based on the modern sports

education of modern school students. Thus, the main purposes of sports and recreational activities are determined with the advance of certain physical and moral health, integrated approach to the development of mental and physical qualities of the individual and improvement of the physical and psychological preparation for active life and professional activities on the basis of individual approach, priority of health-improving orientation, systematic of school process etc. The health-preserving technologies are considered as a system of measures, which protect and strengthen students' health, take into account the characteristics of the educational environment, among which the most important are the following: the environmental factors, factors of the school environment, organization of the educational process and the mode of workload forms, methods of health-preserving activity of the institution of general education, the dynamics of current and chronic diseases.

Key words: health, physical education, sports profile.

Стаття надійшла до редакції 4.02.2013 р.

Прийнято до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Ротерс Т. Т.